

Christopher
Hogwood

HÄNDEL

George Frederic Handel

Előszó

„Nem lehet Homéroszt folyton magasztalni” – jegyezte meg Liszt Ferenc, akit meglehetősen fárasztott a 19. századi Händel-imádók mértéktelen lelkesedése. Händel rajongóinak öröksége hagiográfia, posztumusz történetek és pikareszk regények sora; a mítosz túlságosan elhomályosította a tudományos életrajzra és a zene leírására tett kísérleteket, ami pedig közelebb vihetett volna Händelhez, az emberhez. Händel már életében intézménnyé, sőt, végül egész iparággá vált. Halála után viszont hírneve csupán néhány kompozíció vég nélküli ismételtetése révén maradt meg az utókornak. Sir Donald Tovey számításai szerint csaknem annyi darabot írt, mint Bach és Beethoven együttvéve, s mégis, egyetlen műve, a *Messias* olyan elképesztő népszerűségnek örvend, hogy nagyszerű termésének zöme jórészt ismeretlen maradt. „Hírneve változatlanul egyetlen darabra – a *Messias*ra – épül, amely csupán apró szelete hatalmas életművének, ám e darab olyan átfogó példát kínál művészetének egészére nézve, hogy zenéjének további vizsgálata végül nem vezet sokra.” (*The Spectator*, 1984. május 12.) A Händelről kialakított általános képet még ma is az utóbbi két évszázadban kialakuló efféle félreértelmezések határozzák meg, noha ezek a szerző működésének legfőbb területeit teljes mértékben figyelmen kívül hagyják.

Händel elhivatott színházi ember volt. Amikor harminchat év után kiszorították az operából, élete hátralévő szakaszában egy nagyrészt maga alkotta formához, az oratóriumhoz fordult. Ez az *opera seria* bevett, „tisztá” formájától az oratórium új, „vegyes” formájának irányába tett, egyedülálló továbblépés különbözteti meg Händel pályafutását Bachétól és Scarlattiétól. Tőlük eltérően Händel rengeteget utazott, ő az első igazán kozmopolita zeneszerző, akiben megingathatatlan függetlenség lakozott; sosem szegődött senki szolgálatába, ugyanakkor a zeneszerzés pragmatikus megközelítése lehetővé tette számára, hogy a zene minden területén kitűnjék, legyen szó egyházi vagy világi műfajról.

Burney jellemzése szerint Händel (legalábbis érett korszakában) „szorgalmas és otthonülő” volt, és kézíratai is rendíthetetlen munkabírásról, állandó kíváncsiságról és kísérletezési hajlamról tanúskodnak, akár saját, akár mások műveiről volt szó. Azt már életében feljegyezték (először Mattheson, 1722-ben), hogy kölcsönzött anyaggal is dolgozott, rövid témáktól kezdve akár teljes tételekig, s az elemzők ezt azóta is a szemére hányják. Egyes 19. századi írók számára ez morálisan elfogadhatatlan volt, s el is szomorította őket. Manapság a közvélemény inkább az efféle eljárások zenei értékére összpontosít; a mai olvasó könnyebben elfogadja Händel saját korának véleményét, és talán John Potter javaslatát is, miszerint a zeneszerző „vizsgáljon meg mindent, amivel találkozik, és miként a kíváncsi méhecske, szívjon nedűt minden virágból.” (*Observations on the Present State of Music and Musicians*, 1762) Händel kölcsönzéseit ebben a kötetben különféle szempontokból vizsgálom; minden további ellenvetéssel szemben pedig álljon itt Horace Walpole szónoki kérdése: „Vajon érdemes-e egy ember kertjét megfosztani egy hasznos eszköztől csak azért, mert ezt az eszközt valaki más is használta?” (*On Modern Gardening*) Händelre ugyanez a filozófia alkalmazható: ő „mindenfajta elképzelésből előnyt kovácsolt”.

Händelről, a közéleti emberről számos forrás árulkodik, a magánemberről azonban alig tudunk valamit: személyes életét ritkán tárgyalják, Mozarthoz vagy Joshua Reynoldshoz képest kevés levelet írt, és azok sem sokat árulnak el róla. Ez a dokumentumokra épülő életrajz ezért tárgyától kissé távolabb eső körökből veszi anyagát: kortársak – barátok és ellenségek – írásaiból, a londoni újságokból, operaházak és nemesi támogatók beszámolóiból, librettisták levelezéseiből és korabeli költők lelkendezéseiből. A 18. századi források közül a legjelentősebb Johann Mattheson beszámolója Händel ifjúkoráról (amelyet azonban némiképp leront a szerző későbbi keserű tapasztalata), aki személyesen is ismerte a fiatal zeneszerzőt, valamint a *Memoirs of the Life of the Late Georg Frederic Handel*, amelyet (James Harris és Robert Price közreműködésével) John Mainwaring tiszteletes állított össze, s amely egyben a valaha megjelent legelső zeneszerző-életrajz. A Mainwaring által szolgáltatott információk zöme Händel asszisztensétől, John Christopher

Smithtől származik, aki gyakran közvetít olyasmit, amit magától a zeneszerzőtől hallott. Noha az állításokat olykor félremagyarázzák, Mainwaring beszámolója kevésbé megbízhatatlan, mint amilyeneknek sokan tartják.

Két nagy 18. századi zenetörténész közvetlen kapcsolatban állt Händellel: Burney maga is játszott az opera zenekarában, és eljárt Händel próbáira a Carlton House-ba; Sir John Hawkins pedig szó szerint idéz a zeneszerzővel folytatott beszélgetéseiből. Írásaikban tükröződnek a Händel utáni generáció eltérő megközelítései, s nézeteiket (különösen Burney-ét az operákról, amelyek közül sokat nem is látott) a 18. századi művészi elit gyorsan változó és pártos álláspontjának tudatában kell olvasni. Burney emlékeztet rá, hogy Händel, „egyéb kiváló képességei mellett, jó adag humorral is meg volt áldva”: néhány anekdotát – amelyek közül néhány bizonyíthatóan igaz, de egy részük bizonyosan csak mítosz – ugyancsak beépítettem a szövegbe. Akár igazak, akár nem, ezek az anekdoták is dokumentálják, hogy milyen közkeletű elképzelések kapcsolódtak Händel alakjához, az utolsó fejezetben tárgyalt nézetekkel és tényekkel együtt pedig némi képet adnak arról, hogy a Händel-kép miként alakult az idők folyamán a zeneszerző halálától napjainkig.

A Händel korabeli dokumentumok nagy részét Otto Erich Deutsch gyűjtötte össze *Handel: A Documentary Biography* című, először 1955-ben, A. & C. Blacknél megjelent könyvében, amelyért mi, későbbi kutatók, mindannyian hálásak vagyunk. Azóta újabb anyagok is előkerültek, amelyek Händel életének mindeddig kevésbé ismert részleteire is rávilágítanak: a Ruspoli-levéltár, a portlandi herceg iratai, Charles Jennens és Edward Holdsworth levelezése, valamint több más kéziratgyűjtemény. Ezek a források mind segítséget nyújtanak abban, hogy újraértékeljük Händel első római éveit, a londoni operatársulat anyagi problémáit, a zeneszerző gondjait a drámai oratóriumokkal, továbbá számos egyéb, mindeddig homályban maradt eseményt. Amennyire lehet, a dokumentumokat időrendi sorrendben mutatom be.

Winton Dean írásaiban kiválóan lehetett információk és harcias megfogalmazások után kutatni, amelyekért egyetlen händeliánus sem lehet elég hálás. Külön köszönet jár Gerald Coke-nak, amiért

betekinthettem írásos és képi anyagainak különleges gyűjteményébe, Donald Burrowsnak a Händel egyházzenejéről nyújtott információkért, Robert Hume-nak, amiért megosztotta velem legújabb színházi felfedezéseit, a BBC munkatársainak, Derek Dreschernek és Bennet Maxwellnek a korai hangfelvételekért, Raymond Headnek a Királyi Ázsiai Társaság könyvtárában való kutatásért, William B. Obernek és Milo Keynesnek Händel egészségi állapotának diagnosizáiért. Richard Luketté, Heather Jarmané és Simon Shaw-é az érdem a számtalan javításért és korrekcióért a kéziratban, Anthony Hicks pedig, azon túl, hogy folyamatosan ellátott tanácsokkal és információval, egy időrendi táblázatot is összeállított Händel utazásairól, fellépéseiről és műveiről.

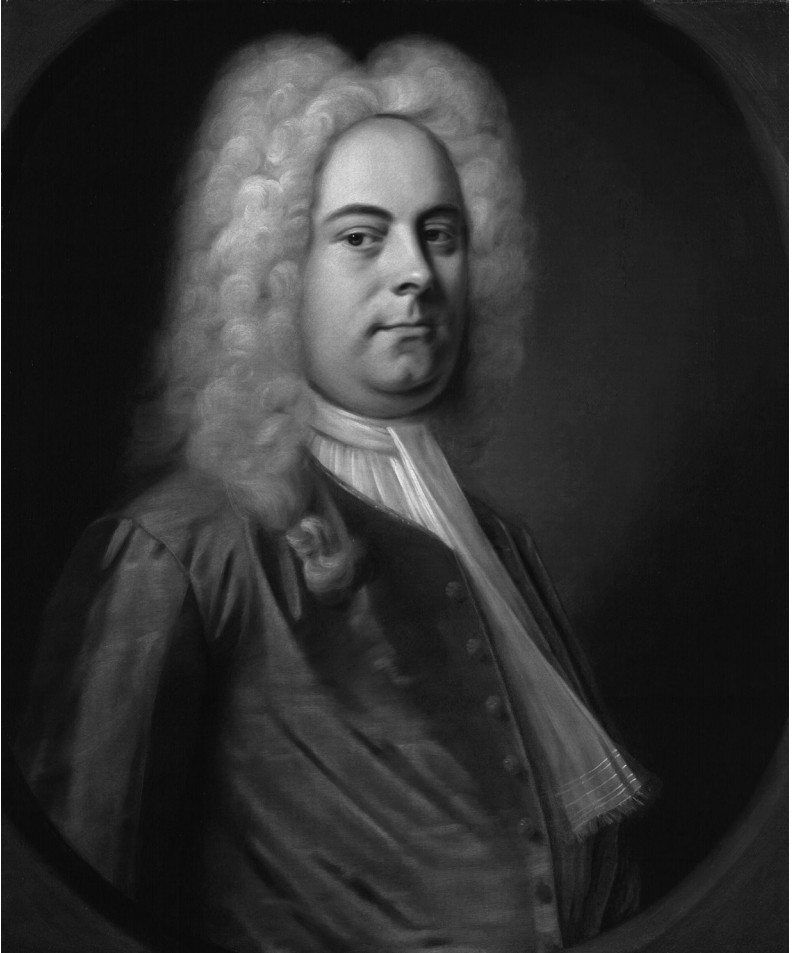
Christopher Hogwood

Cambridge, 1984

Úgy tűnik, hogy amiért a múlt században imádkoztunk, annak végre eljött az ideje: ma már sokkal inkább elismerjük Händel operai géniuszát, mint 1984-ben, s ez számos véleményt megváltoztatott, beleértve az enyémet is. Hálás vagyok a sok figyelmes Händel-rajongónak is, akik eljuttatták hozzám javaslataikat, amelyek révén a régi szövegen javíthattam, Simon Shaw-nak, aki fogadta őket, valamint David Vickersnek, Teri Noel Towe-nak és Heather Jarmannak, hogy segítettek az új utószóban és az irodalomjegyzék bővítésében, amely most igyekszik regisztrálni néhányat az ezen a határtalan területen történt legújabb erőfeszítések és tevékenységek közül. Mindeközben pedig ott tornyosul fölöttünk Händel, „saját kora több, mint Homérosza” (William Cowper, *A feladat*, VI. könyv, 1785).

Christopher Hogwood

Cambridge, 2007

Balthasar Dennernek tulajdonított Händel-portré (1727 körül)